İmam Maturidî kimdir?

Nurettin Bey: “Risale-i Nur’da adı geçen imamlardan olan İmam Maturidi kimdir? Tanıtır mısınız?”

EHL-İ SÜNNETİN MÜHİM BİR İMAMI

Ebu Mansur Muhammed bin Muhammed bin Mahmud el-Maturidî, Semerkant şehrinin Matürid Köyünde doğdu. Hicri 238 (M. 853)’de doğduğu kabul edilen Maturidi’nin ölüm tarihi 333 (M. 944)’tür.

Ehl-i sünnet vel-cemaatın kelâm ilmindeki reisleri iki zattır. Bunlardan birisi Hanefi, diğeri Şafiî’dir. Hanefi olanı, Ebu Mensur Maturidî, Şafiî olanı ise Ebü’l Hasen el-Eş’ari’dir.

Her ikisi de bidat ve dalâlet fırkalarına karşı Ehl-i sünnet itikadını savunmuşlar, ispat etmişler ve anlatmışlardır. Aralarında ilmi noktada bazı içtihat farkları vardır. Fakat bu farklar temelde değildir. Temelde her ikisi de Ehl-i sünnettirler ve temel fikirlerde birleşmişlerdir. İmam Maturidî, İmam-ı Azam Ebu Hanife’den naklen gelen inanç ve itikat bilgilerini ispat etti ve kitaplara geçirdi.

İslâm dünyasında hicrî ikinci asırdan itibaren bir taraftan akla dayanan felsefî ilimler tercüme ve telif yoluyla yayılırken, diğer yandan yine aklı ifrat derecede ön planda tutan Mutezile ortaya çıkmış ve görüş ve kanaatlerini yaymaya başlamıştı. Buna karşılık itikat ve inanç konularını doğru biçimde ortaya koymak için yeni izah tarzlarına ihtiyaç vardı. Bu yeni izah tarzları nakle bağlı kalmakla birlikte akla da ehemmiyet vermeliydi. İşte farklı bölgelerde yetişen İmam Maturidî ile Ebu Hasan el-Eş’ari ehlisünnetin kelâm ilmini oluşturmuş, ehl-i sünnet itikadını dalâlet fırkalarına karşı korumuşlardır.

İmam Maturidî Samaniler devletinin hâkim olduğu bir coğrafyada yetişti. Samaniler devleti (389 / 999) yıkılıncaya kadar ilim adamlarını korumuş ve onlara destek olmuştur. İmam Matüridî tahsilindeki ilmi silsile itibariyle İmam-ı Azam Ebu Hanife’nin görüşlerine ve onun mezhebine uyarak İmam-ı Azam’ın nakil yanında akla da büyük önem veren tutumunu benimsemiştir. Semerkant ve civarında Karamitiler, Şiîler ve Mu’tezile Mezhebiyle mücadele etmiş ve büyük başarılar elde etmiştir.

Doğuda Mutezile ile Matüridî mücadele ederken, çağdaşlarından el-Eş'ari de aynı zamanda Irak'ta Mutezile ile mücadele etmiştir.

EŞ'ARİ İLE MATURİDÎ'NİN İLMİ İHTİLÂFLARI

Maturidî, Eş'ari ile birlikte ehl-i sünneti temsil etmesi ve temel fikirlerinde paralellik olmasına rağmen, aralarında ilmi bazı ihtilâflar mevcuttur.

Bu ihtilâfların başlıcaları şunlardır:

1. Cüzi irade: Eş'arilere göre cüzi iradede meyletme gücü vardır ve bunu Allah yaratır. Fakat bu meyletme işindeki tasarruf yok hükmünde bir varsayımdır. Bu açıdan tasarruf kula verilebilir. Maturidîlere göre ise cüz'î iradede meyletme gücü yok hükmünde bir varsayımdan ibarettir. Dolayısıyla yaratılmış değildir. Çünkü gerçek bir varlığı yoktur. Allah, kul irade etmeden de yaratır; fakat Allah ihtiyarî olan işleri yaratmaya, kulların iradelerini sebep kılmıştır. İrademizin sebep olması da Allah'ın iradesi iledir.

Bediüzzaman Hazretleri bu meyletme gücü ile tasarrufu aynı çerçevede ele alarak Maturidîlerle Eş'arileri birleştirmiştir.1

2. Allah'ı tanıma: Eş'ariler, Allah'ı tanımanın dinen vacip olduğunu söylerler. Maturidîler ise Allah'ı tanımanın aklen vacip olduğu fikrindedirler. Yani hiçbir peygamber gelmese de herkes aklıyla Allah'ı bulmakla mükelleftir.

3. Tekvin (Kâinatı var etme): Eş'ariler tekvini fiil sıfatlarından saymışlardır. Maturidîler ise bu sıfatı, sübuti sıfatlardan saymışlardır.

4. İlliyet ve hikmet: Eş'ariler 'Allah'ın fiilleri için sebep aranamaz' der. Onun fiilleri hikmet ile bağlı da değildir. Çünkü Allah yaptığından sorumlu değildir. Sorumlu olan kullardır. Maturidîlere göre Allah abesten münezzehtir. Allah yaptıklarından elbette sorumlu değildir. Fakat Allah'ın fiilleri hikmeti icabı meydana gelir. Çünkü Allah Hakîm'dir, Alîm'dir. Allah tekvinî fiillerinde ve teklifî hükümlerinde hikmetini gösterdi ve irade etti.

5. Eş'arilere göre peygamberlik için erkeklik şart değildir, kadınlar da nebi olabilirler. Nitekim Hz. Meryem, Hz. Asiye, Hz. Sare, Hz. Hacer, Hz. Havva ve Hz. Musa'nın annesi nebidirler.

Maturidîlere göre ise peygamberliğin şartlarından birisi erkek olmaktır. Kadınlar nebi olamazlar. Hz. Meryem, Hz. Asiye, Hz. Sare, Hz. Hacer, Hz. Havva ve Hz. Musa'nın annesine vahiy gelmiştir; fakat nebi değildirler.

6. İbadetin ifası: Eş’arilere göre Müslüman olmayanlar da ibadetle mükelleftirler. Maturidîlere göre ise, Müslüman olmayanlar ibadet ile mükellef değildirler. Onlar öncelikle Allah’a iman etmekle mükelleftirler.

Dipnot:

1. Sözler, s. 759.